Bjarni Benediktsson í augum samtíðarmanna. Almenna bókafélagið, Reykjavík 1983.

Bjarni Benediktsson – Stjórnmál – Bók - Greinasafn – Ritgerðir – Ræður – Land og Lýðveldi – Almenna Bókafélagið – Hörður Einarsson – Ólafur Eigilsson – Ólöf Benediktsdóttir – Baldur Möller – Birgir Ísl Gunnarsson – Agnar Kl Jónsson – Ásgeir Pétursson – Jónas H Haralz – Matthías Á Mathiesen – Árni Grétar Finnsson – Eyjólfur Konráð Jónsson – Davíð Ólafsson – Magnús Jónsson – Pétur Ólafsson – Gylfi Þ Gíslason – Sir Andrew G Gilchrist – Matthías Johannessen – Geir Hallgrímsson – Reykjavík - 1983

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Ræður

Askja 4-6, Örk 4

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

BJARNI BENEDIKTSSON

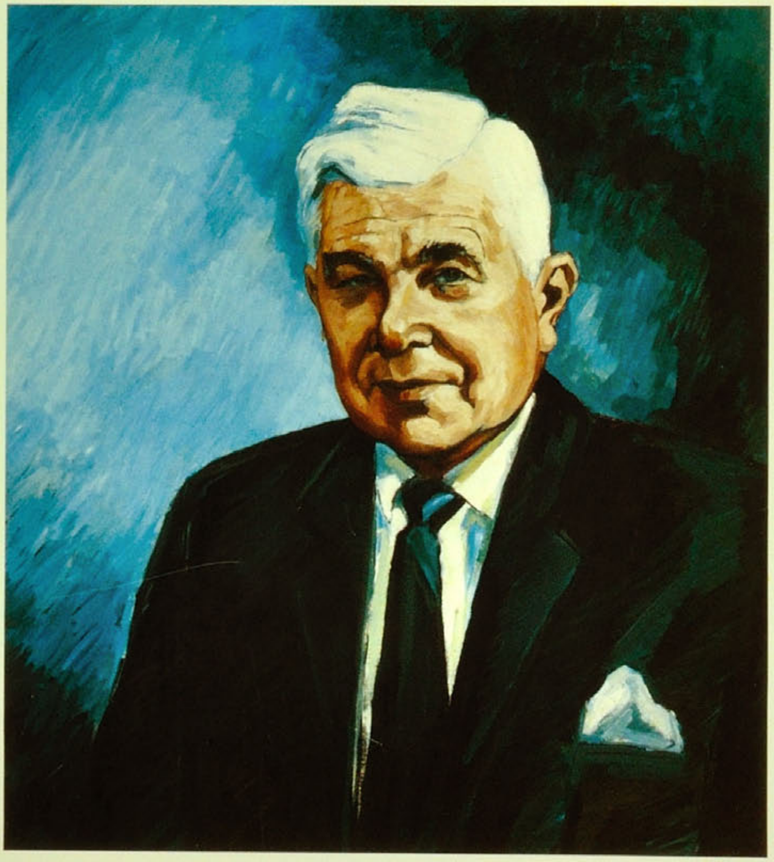

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

BJARNI BENEDIKTSSON
í augum samtíðarmanna

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

BJARNI BENEDIKTSSON

í augum samtíðarmanna

Ólafur Egilsson
annaðist útgáfuna

Almenna bókafélagið
Reykjavík

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Almenna bókafélagið 1983

© Almenna bókafélagið

Setning, filmuvinna, prentun og bókband:
Prentsmiðjan Oddi hf.
Letur: Palatino, 10½ punkta á 11½ punkta fæti.
Kápa og spjaldsíður: Gylmir hf.
Mynd af Bjarna Benediktssyni framan á kápu er eftir málverki Svölu Þórisdóttur. Málverkið er í eigu Reykjavíkurborgar.

Bók þessa má eigi afrita með neinum hætti,
svo sem ljósmyndun, prentun, hljóðritun,
eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða í heild,
án skriflegs leyfis útgefanda.

Printed in Iceland

AB
Jóhann Páll
Baldvinsson

Efnisyfirlit

Formáli 7
Æviferill 9

ÆVISKEIÐ
Ólöf Benediktsdóttir:
Bernskuheimili og uppvaxtarár 13
Baldur Möller:
Lagakennsla og dómsmálastjórn 27
Birgir Ísl. Gunnarsson:
Borgarstjórn 45
Agnar Kl. Jónsson:
Utanríkismál — landvarnir og landhelgi 65
Ásgeir Pétursson:
Menntamál 85
Jónas H. Haralz:
Efnahags- og atvinnumál — þjóðarforusta 103

SVIPMYNDIR
Matthías Á. Mathiesen:
Á Alþingi 133
Árni Grétar Finnsson:
Með ungum sjálfstæðismönnum 141
Eyjólfur Konráð Jónsson:
Stofnun Almenna bókafélagsins 149
Davíð Ólafsson:
Á hafréttarráðstefnu 1960 157
Magnús Jónsson:
Í ríkisstjórn 165

Jón Ormur Halldórsson
bróðursonur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

SKYGGNST UM ÖXL
Pétur Ólafsson:
Á góðri stund 173
Gylfi Þ. Gíslason:
Mótherji – samherji 183
Andrew G. Gilchrist:
Einn mesti maður þjóðar sinnar 209
Matthías Johannessen:
Með vinum 219
Geir Hallgrímsson:
Það sem gerði hann öðrum fremri 247

Nafnaskrá 255
Atriðisorðaskrá 261

Formáli

Í bók þessari birtast sextán ritgerðir og svipmyndir úr ævi eins mesta stjórnmálaleiðtoga Íslendinga á þessari öld – Bjarna Benediktssonar.

Með því að fá nokkra samtíðarmenn sem þekktu hann náið til þess að skrifa þætti í slíka bók var einkum stefnt að því að halda til haga ýmsu varðandi ævi og störf Bjarna Benediktssonar – og ekki síst manninn sjálfan – sem ella gat farið forgörðum. Miðbik tuttugustu aldarinnar er vegna endurreisnar lýðveldisins og stórstígra framfara eitt glæstasta tímabil í sögu þjóðarinnar. Nú þegar aðeins rúmur áratugur er liðinn frá óvæntu og afdrifaríku fráfalli Bjarna er enn full snemmt að reyna að leggja heildarmat á merkan skerf hans til þeirrar sögu – en þó nógu langt til þess að tímabært er að rifja hann upp og leitast við að varpa á hann nýju ljósi.

Bókin má að því leyti kallast ævisaga – og þá í nýju formi – að í fyrsta hluta hennar er rakið æviskeið Bjarna frá að hann vex upp í andrúmslofti rammíslenskrar menningar og lifandi þjóðmálaáhuga á mannmörgu heimili foreldra sinna við Skólavörðustíg uns hann nær að leiða þjóðina klakklaust í gegnum erfiðustu efnahagsáföll sem á lýðveldinu höfðu dunið. Í öðrum hluta er brugðið upp svipmyndum af einstökum atburðum eða starfsvettvangi. Í lokin bera nokkrir menn niður á víð og dreif á ferli hans og fylla þannig út í myndina. Þar er m. a. að finna frásagnir af ritstjórastörfum Bjarna sem ella hefðu átt heima í fyrsta hlutanum.

Fjöldi þeirra sem halda um penna veldur því að stíll og blæbrigði þáttanna eru ólík. Má ýmist telja það kost eða löst. Myndin verður ekki eins heildstæð og ella, og skörð verða í frásögnina. En hver höfundur þekkir betur til efnis síns af

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

eigin raun en nokkur einn maður hefði getað gert til efniviðarins alls.

Ég vona að þeir sem kynni höfðu af hetju þeirrar sögu sem hér er skráð njóti þess eins og ég hef gert að hverfa um stund aftur til liðins tíma. Sumt af því sem fram kemur er nýtt og jafnvel óvænt, en í heild er bókin saga um óvenjulegan mann afburða gáfna og dugnaðar – og óvenjulega viðburðaríkt tímabil. Nýrri kynslóð á hún að geta verið lærdómsrík.

Þessum formálsorðum skal lokið með bestu þökkum til höfundanna og allra annarra sem ég hef notið ánægjulegs samstarfs við meðan bókin hefur verið í undirbúningi, þ. á m. þeirra Brynjólfs Bjarnasonar og Eiríks Hreins Finnbogasonar hjá forlaginu – og Björns sonar Bjarna Benediktssonar, að ógleymdum Jóhannesi Halldórssyni cand. mag. sem las prófórk bókarinnar af víðkunnri vandvirkni og tók saman nafna- og atriðisorðaskrá.

Ólafur Egilsson.

Æviferill

– nokkur helstu æviatriði –

1908	FÆDDUR Í REYKJAVÍK
1926	STÚDENT
1930	LÖGFRÆÐINGUR, FRAMHALDSNÁM ERLENDIS NÆSTU ÁR
1932	LAGAPRÓFESSOR
1934	BÆJARFULLTRÚI Í REYKJAVÍK
1935	KVÆNTIST VALGERÐI TÓMASDÓTTUR ER LÉST TÆPU MISSERI SÍÐAR.
1939	RITIÐ *DEILDIR ALÞINGIS* GEFIÐ ÚT
1940	BORGARSTJÓRI REYKJAVÍKUR
1942	ALÞINGISMAÐUR
1943	KVÆNTIST SIGRÍÐI BJÖRNSDÓTTUR
1944	TÓK ÞÁTT Í STOFNUN ÍSLENSKA LÝÐVELDISINS Á ÞINGVÖLLUM
1947	UTANRÍKIS- OG DÓMSMÁLARÁÐHERRA
1949	UNDIRRITAÐI STOFNSAMNING ATLANTSHAFS-BANDALAGSINS
1953	DÓMS- OG MENNTAMÁLARÁÐHERRA
1956	RITSTJÓRI MORGUNBLAÐSINS
1959	FORSETI SAMEINAÐS ALÞINGIS
	DÓMS- OG IÐNAÐARRÁÐHERRA
1961	FORMAÐUR SJÁLFSTÆÐISFLOKKSINS HEIÐURSDOKTOR Í LÖGUM
1963	FORSÆTISRÁÐHERRA; GEGNDI EMBÆTTINU UM STUNDARSAKIR TVEIMUR ÁRUM ÁÐUR
1970	LÉST Á ÞINGVÖLLUM

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

BJARNI BENEDIKTSSON

SEXTÁN ÞÆTTIR UM ÞJÓÐSKÖRUNG

Bjarni Benediktsson átti stærri hlut að því en flestir aðrir að móta svip íslenskrar stjórnmálasögu á því tímabili sem einna viðburðaríkast hefur orðið á Íslandi. Bók sú sem hér birtist um hann er ævisaga rituð af sextán höfundum sem allir þekktu hann náið og störfuðu með honum að ákveðnum viðfangsefnum. Ritar hver um þann þátt í ævi og starfi Bjarna sem hann þekkti best. Ritstjórn verksins og alla umsjón hefur annast Ólafur Egilsson.

Þessir höfundar rita bókina:

Ólöf Benediktsdóttir, menntaskólakennari
Baldur Möller, ráðuneytisstjóri
Birgir Ísl. Gunnarsson, alþingismaður
Agnar Kl. Jónsson, fv. sendiherra
Ásgeir Pétursson, bæjarfógeti
Jónas H. Haralz, bankastjóri
Matthías Á. Mathiesen, ráðherra
Árni Grétar Finnsson, lögmaður
Eyjólfur Konráð Jónsson, alþingismaður
Davíð Ólafsson, seðlabankastjóri
Magnús Jónsson, bankastjóri
Pétur Ólafsson, fv. forstjóri
Gylfi Þ. Gíslason, fv. ráðherra
Sir Andrew G. Gilchrist, fv. sendiherra
Matthías Johannessen, skáld
Geir Hallgrímsson, ráðherra.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur